

Özgün Makale

Türkiye’de Göç Yönetişiminde Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) Rolü ve Etkisi¹

The Role and Impact of International Organization for Migration (IOM) on Migration Governance in Turkey

Elif ÇETİN*

Öz

Bu makalenin amacı, Türkiye’nin göç yönetim politikaları ve uygulamaları kapsamında Uluslararası Göç Örgütü’nün (International Organization for Migration, IOM) hangi nitelikte bir rol üstlendiğini ve nasıl bir etki yarattığını tespit ederek değerlendirmektir. Göç yönetimi alanında uluslararası kuruluşların üstlendikleri fonksiyonları ele alan akademik literatürden beslenen makalenin teorik alt yapısını uluslararası örgütlerin “kendi varlıklarını meşrulaştırmaları” (*self-legitimation*) kavramı oluşturmaktadır. Buna göre, IOM Türkiye, diğer uluslararası örgütler ve yerel aktörlerle oluşturduğu iş birlikleri sayesinde Türkiye’nin göç yönetiminde oynadığı rolü ve saygınlığını artırarak kendi varlığına meşruluk sağlamaktadır. IOM’i, küresel göç yönetim sisteminin önemli aktörlerinden biri kabul ederek göç yönetiminde yarattığı etkiyi spesifik ülke örnekleriyle inceleyen akademik çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Mevcut literatürün eksik kalmış bu boyutuna IOM Türkiye örneğine odaklanarak katkı sunmayı amaçlayan makale, yönetsel olarak kalitatif nitelikte olup birincil ve ikincil yazılı kaynakların incelemesine ve analizine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç Yönetimi, Uluslararası Kuruluşlar, IOM, Türkiye.

Abstract

This paper aims to understand and evaluate the specific nature of the International Organization for Migration’s role in Turkey’s migration management policies and approaches, and the particular impact it generates within this context. Building on the literature that analyses functions of international organisations (IOs) in the field of migration governance, this article adopts the concept of “self-legitimation of IOs”. Accordingly, IOM Turkey has been increasing its role and respectability in Turkey’s migration governance, hence legitimizing itself, via the partnerships it has been building with other relevant IOs and local actors. The academic literature that investigates IOM’s role in migration governance by referring to specific country cases is quite limited.

¹ Makale başvuru tarihi: 07.08.2022. Makale kabul tarihi: 03.11.2022.

* Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yaşar Üniversitesi, elif.cetin@yasar.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9182-1992.

This paper, which methodologically adopts a qualitative approach drawing on the examination and analysis of relevant primary and secondary written materials, seeks to contribute to the literature by addressing this particular gap.

Keywords: Migration Governance, International Organizations, IOM, Turkey.

Giris

Bu çalışmada, Türkiye'nin göç yönetişim (*migration governance*) politikaları ve uygulamaları kapsamında Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration, IOM) üstlendiği rol ve yarattığı etki değerlendirilmektedir. Türkiye bir zamanlar göç veren ülke konumundayken artık çok farklı göç hareketliliklerinin merkezinde yer almaktadır ve buna bağlı olarak göç veren bir ülke olmanın yanı sıra aynı zamanda göçmen ve sığınmacı alan bir ülkeye de dönüşmüştür. Türkiye'nin göç tecrübesinde yaşanan bu dinamizm, IOM ile olan ve 2004'te resmî bir statüye kavuşan, ilişkisine de yansımıştır. IOM'un rolü artık sadece göçmenlerin kriz dönemlerindeki ihtiyaçlarını karşılama ile sınırlı kalmayıp Türkiye'deki göç yönetimine dâhil olan farklı aktörlerle şu gibi farklı alanlarda da diyalog ve iş birliği içinde olmayı kapsamaktadır: göçmenlere sunulan yardımlar, göçmenlerin Türkiye'deki iş piyasasına entegrasyonu, göç ve sınır yönetimi, ve göçmen hareketliliğine ilişkin araştırmalarla veri toplama.

Bu bölümün teorik alt yapısı uluslararası örgütlerin "kendi varlıklarını meşrulaştırmaları" (*self-legitimation of IOs*) (Korneev, 2018, s. 1673) kavramı üzerinden oluşturulmuştur. Buna göre, IOM Türkiye sadece insan kaçakçılığına ilişkin farkındalık oluşturma veya destekli, gönüllü geri dönüşe ilişkin faaliyetlerle ilgili servis sağlayıcılık rolünü üstlenmiş olmayıp, çeşitli yerel ve ulusal aktörlerle olan iş birlikleri kapsamında bilgi üreten bir pozisyona da sahip olmuştur. IOM, bu tarzdaki göç yönetim süreçlerine dair bilgi üretiminde katkı sunarak aktivitelerini çeşitlendirmiş, etki alanını genişletmiş ve Türkiye'nin göç yönetiminde karşılaştığı karmaşık konuları çözme çabalarında önemli bir rol oynar hâle gelmiştir.

Literatürde, IOM'un insan kaçakçılığı ile mücadele, göç kontrollerinin dışsallaştırılması (*externalization*) (Bartels, 2017), geri gönderme ve sınır dışı etme kapsamındaki faaliyetlerine değinilmekle birlikte IOM'u, küresel göç yönetişim sisteminin önemli aktörlerinden biri olarak kabul ederek bu kuruluşun, göç yönetişiminde yarattığı etkiyi ülke örnekleri bazında inceleyen akademik çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır (Georgi, 2010; Georgi ve Schatral, 2012, Ashutosh ve Mountz, 2011; Andrijasevic ve Walters, 2010; Caillaut, 2012; Campillo, Carrete ve Gasper, 2011; Fine, 2018; Dini, 2018; Gardiner-Barber ve Bryan, 2018). IOM Türkiye örneğine odaklanan bu makale ile mevcut literatürün eksik kalmış bu boyutuna katkı sunulması hedeflenmektedir.

Makale, metodolojik açıdan kalitatif niteliktedir ve masa başı çalışma gerçekleştirilerek ilgili birincil ve ikincil yazılı kaynakların taranmasıyla toplanan verilerin analizi üzerine inşaa edilmiştir. IOM'un küresel ölçekte ve Türkiye özelinde yürüttüğü göç yönetişim kapsamındaki temel faaliyetlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve bu faaliyetler kapsamında gerçekleştirilenlerin tespitinin yapılmasına yönelik olarak IOM (küresel) ve IOM Türkiye'nin web sitelerinde yayınlamış oldukları araştırma raporlar ve ayrıca ilgili akademik yayınlar incelenip analiz edilmiştir. IOM'un uluslararası boyutta ve Türkiye özelinde göç yönetişimine ne şekilde dâhil olduğunun, hangi faaliyetleri, nasıl bir etki yaratarak gerçekleştirdiğinin daha somut şekilde anlaşılabilmesi için bazı istatistiki veriler de bu çalışmaya dâhil edilerek, IOM'un uluslararası faaliyetleri ile Türkiye'deki gerçekleştirdiği faaliyetlerinin bir incelemesi ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada, ilk olarak uluslararası göç yönetişim kavramı tanımlanarak temel özellikleri tespit edilmektedir. Daha sonra, uluslararası göç yönetişiminin önemli aktörlerinden biri olarak IOM'un kuruluş süreci, global misyonu ve bu belirlemiş olduğu misyon çerçevesinde oynadığı rol incelenmektedir. Akabinde, Türkiye'nin göç yönetişimi ve buna dâhil olan temel aktörler genel olarak incelenmektedir. Bunu takiben, Türkiye'deki göç yönetişiminin (*migration governance*) bir unsuru olarak IOM'un faaliyetleri ve yürüttüğü çalışmalar ele alınarak sonuç kısmında bunların bir analizi ve değerlendirmesi sunulmaktadır.

Uluslararası Göç Yönetişimi

Van Riemsdijk vd. (2021), yönetişim kavramını devlet kurumlarının ve devletdışı aktörlerin (uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları vs.) katılımıyla ortaya çıkan politika yapım süreci olarak tanımlamaktadırlar (s.1-2). Yönetişim süreçlerine dâhil olan farklı aktörler birbirlerine karşılıklı bağımlıdır, kendilerini organize edebilme niteliğine sahiptirler ve otonomlardır (Rhodes, 1997; aktaran van Riemsdijk vd., 2021, s. 2). Yönetişim kavramının bu genel tanımından yola çıkarak göç yönetişimini şöyle ele almak mümkündür: göç alanında faaliyet gösteren ve bir organizasyon şemasına, çeşitli prensiplere, normlara, düzenlenmelere ve karar verme prosedürlerine sahip olan kamu ve özel kuruluşları içeren geniş yapıdaki sistemdir (Biermann vd., 2009, s. 15). IOM'un da benzer şekilde göç yönetişimini, onun çok parçalı olmasına vurgu yaparak tanımlamaktadır. Buna göre, uluslararası göç yönetişimi, farklı yasal normların, kanunların, politikaların, geleneklerin ve organizasyonel yapıların toplamından oluşan bir çerçeveyi haizdir (IOM, 2019, s. 138). Böyle bir yapı, göçün her türlü formuna ilişkin olarak (gönüllü, zorunlu, kısa süreli, uzun süreli, döngüsel vs.) farklı aktörlerin iş birliği oluşturmasını teşvik edici niteliktedir (IOM, 2019, s. 138). Uluslararası göç yönetişimi çok taraflı gelişmeleri, çok bileşenli süreçleri ve dünya ölçeğinde aktörleri kapsamaktadır (Sandıklı ve Kaya, 2013, s. 72.) ve “uluslararası, uluslararası, ulusal, bölgesel ve bölgelerarası” bir yapıdadır (Kara ve Kara, 2016, s. 4). Bu açıdan bakıldığında, uluslararası göç yönetişimi, farklı gündem ve yetkilere sahip aktörlerden oluştuğu için çok parçalı bir nitelikte olmakla birlikte bu parçalı olma özelliğinin göç yönetişimi üzerinde olumsuz etki yarattığı gibi bir sonuca varılmamalıdır (Biermann et al. 2009). Farklı aktörlerin birbirleriyle olan diyalogundan Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat (Global Compact for Migration) gibi geniş kapsamlı ve yaratıcı nitelikteki anlaşmalar da doğabilmektedir (Biermann vd. 2009).

Bu noktada, uluslararası göç yönetişiminin BM ve ona bağlı kuruluşların dâhil olduğu süreçlerle ilerleyen geleneksel yapıda olabildiği gibi “bağımsız girişimler, kuruluşlar arası düzenlemeler ve bölgeler arası iş birliği” gibi geleneksel olmayan bir çerçevede de gerçekleşebildiğini vurgulamak önem arz etmektedir (Kara ve Kara, 2016, s. 5). Bağımsız girişimler açısından örnekler arasında “Bern Girişimi, Uluslararası Göç Küresel Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyli Diyalog ve Uluslararası Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel Forum” (Kara ve Kara, 2016, ss. 5-6) sıralanabilir. Küresel Göç Grubu ve Uluslararası Göç Politikası Programı kuruluşlar arası düzenlemeler arasında yer alırken, Bölgesel Danışma Süreçleri, Asya-Avrupa Diyalogu, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler Zirvesi Bölgeler arası iş birliği örneklerindedir (Kara ve Kara, 2016, ss. 5-6)

Uluslararası göç yönetişiminin ortaya çıkmasında, hiç şüphesiz ki, göçmen sayılarında küresel ölçekte ciddi bir artış olması ve göç olgusunun hem insani kalkınmayla hem de ulusal güvenlikle alakalı küresel boyutta önemli mesele olması rol oynamıştır (Woods vd. 2013, s. 12). IOM tarafından sunulan verilere göre, 2020 yılı itibarıyla dünyada yaklaşık 281 milyon göçmen bulunmaktaydı ki bu dünya nüfusunun yüzde 3,6'sına karşılık gelmekteydi (IOM, 2022, para. 3).

Göçmen sayılarında özellikle son elli yılda olan artış dikkat çekicidir ve uluslararası göç yönetişimine yönelik gerekliliği ortaya çıkaran önemli bir faktördür. Örneğin, 2020 yılındaki toplam uluslararası göçmen sayıları 1990 senesindekiyle kıyaslandığında bu sayının yaklaşık 128 milyon daha fazla olduğu ve 1970'teki toplam göçmen sayısının da üç katından daha fazla olduğu görülmür (IOM, 2022, parag. 4).

BMMYK ve IOM uluslararası göç yönetişim sistemi içinde yer alan önemli uluslararası kuruluşlardır. Bununla birlikte, farklı göç kategorilerinin tamamı tek bir küresel kurumsal çerçeve içinde ele alınamamaktadır (van Riemsdijk vd., 2021, ss 1-2). İklim değişikliği, finans, ticaret, güvenlik, bulaşıcı hastalıklar gibi küresel nitelik taşıyan olguların yönetimiyle ilişkilendirilmiş Dünya Ticaret Örgütü, BM Güvenlik Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü gibi BM çatısı altında ortak kurumsal iş birlikleri gerçekleştirirken, uluslararası göçe ilişkin resmî bir çerçevenin varlığından söz etmek mümkün değildir ve farklı göç türlerine ilişkin farklı kurumlar mevcuttur (Klein-Solomon ve Sheldon, 2018, s. 585). Balch'ın da (2010) belirtmiş olduğu üzere, göç, ekonomi, ulusal egemenlik, güvenlik ve etik gibi farklı konu başlıklarıyla kesişen, çok boyutlu ve karmaşık siyasi etkenleri içeren yapıda bir meseledir ve buna bağlı olarak küresel göç yönetişiminin tek bir çatı altında ele alınması zorlaşmaktadır (s. 2). Her ne kadar yapısalci yaklaşım küresel ekonominin devlet dışı aktörlerinin aldığı kararların ve attığı adımların ulus-devlerin sınırlarını kontrol etme yetkinliğini ve egemenliklerini kısıtladığı iddiasında bulunsa da (Sassen, 1999, s. 177; Wright, 2010, s. 42), ulus-devletler göç politikalarının oluşum süreçleri içinde hâlâ önemli aktörler konumundadırlar ve bu alanda uluslararası aktörlerle egemenlik paylaşımı yapmaya direnç göstermektedirler. Sermaye ile malların küresel hareketliliğinin tersine bireylerin göç hareketleri üzerinde daha kısıtlayıcı düzenlemelere gidebilmektedirler (Dreher, 2007, s. 10). Bu anlamda, ulus devletler arzu edilen ve istenmeyen göçmen kategorilerini belirlemeye yönelik siyasi enstrümanları hâlâ ellerinde bulundurmaktadır Özellikle sanayileşmiş liberal demokrasilerden oluşan Küresel Kuzey ülkelerinin, bilhassa Batı Avrupa ülkelerinin, Küresel Güney'den gelen göçmenlerin sayısını bu kişileri kontrol odaklı göç politikalarıyla olabildiğince sınırlarının dışında tutarak azaltma eğilimi içindedirler. Bu durum, sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerinin göçmen çalışanlara duyduğu somut ihtiyaçlarla çelişmekte ve sıklıkla "göç kontrol ikilemelerine" yol açmaktadır (Guiraudon ve Joopke, 2001, s. 8).

Ayrıca, sanayileşmiş ve göç alan ülkelerden oluşan Küresel Kuzey ile kıyaslandığında ekonomisi gelişmemiş veya gelişmekte olan, menşe ve transit ülkeleri içeren Küresel Güney'in göç öncelikleri farklılık arz etmektedir. Bu durum göç yönetişimini tek bir çatı altında yürütmeyi zorlaştıran bir etkidir. Küresel Kuzey ülkeleri, kendilerine yönelen göçü sınırlandırmalarının önünde engel oluşturacağını düşündükleri uluslararası bağlayıcılığa sahip olacak normların ortaya çıkmasına direnç gösterirken Küresel Güney ise vatandaşlarının korunmasını ve göç ettikleri ülkelerde iş piyasalarına dâhil olmasını kolaylaştıracak bağlacıyı uluslararası normların oluşum süreçlerini desteklemektedirler (Woods vd., 2013). Ülkeler seviyesinde de göç yönetişim süreçlerine dâhil olan farklı aktörlerin farklı göç öncelikleri olabilmekte ve bu da göç yönetişimde farklı enstrümanların tercih edilmesine sebebiyet vererek ortak görüş ve yaklaşımların oluşmasının önünde ek bir engel teşkil edebilmektedir. Örneğin, bir ülkenin İçişleri Bakanlığı sınır güvenliği ön planda tutarak göçmen ve sığınmacı sayılarını azaltacak uygulamaları benimseyebilirken, Dışişleri ve Turizm bakanlıklarının o ülkenin göç kontrol politikalarının diplomatik ilişkilerine ve turizm sektörüne nasıl yansıtacağı hususlarına öncelik verebilmektedir.

Sığınmacı ve düzensiz göçmen sayılarının artışa girdiği dönemlerde uluslararası göç yönetişim yapılarında yeni düzenlemelere gidilebilmektedir. Örneğin, Suriye iç savaşında yaşanan gelişmeler ışığında, 2015 yazında artan sayıda Suriyeli sığınmacının Avrupa Birliği'ne (AB) dü-

zensiz yollarla ulaşma çabalarıyla tetiklenen ve Birlik üyelerinin bu gelişlere yönelik politika üretim süreçlerinde yeterli siyasi iradeyi sergile(ye)memesiyle derinleşen göçmen ve mülteci krizi, Dublin III Regülasyonu'nun geçici süreliğine çökmesine sebebiyet vermiştir. Buna göre, Akdeniz'e kıyıları olması sebebiyle AB'deki sığınmacıların ilk varış noktası olan, Yunanistan ve İtalya'nın bu kişilerin sığınma taleplerini işleme alıp değerlendirmesi gerekirken, bu iki ülkenin aldığı sığınma taleplerinde gelişen ani artış her iki ülkenin başvurularla başa çıkma kapasitesini ve arzusunu aşan bir niteliğe bürünerek Dublin III'ün işlevini bir müddet de olsa yitirmesi sonucunu yaratmıştır (Lavenex, 2018). Bu tablonun ortaya çıkmasında, Dublin III'ün, AB genelinde sığınmacı başvurularının dengeli ve adil şekilde dağılımını sağlayacak bir mekanizmaya sahip olmaması temel neden olmuştur.

AB üzerinde yaratmış olduğu etkiye ek olarak, 2015 yılında Akdeniz'de yaşanan göçmen ve mülteci krizi, uluslararası göç yönetişimi kapsamında da önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu krizi takiben, Eylül 2016'da BM tarafından, Büyük Ölçekli Mülteci ve Göçmen Hareketlerine Yönelik Zirve gerçekleştirilmiştir. Bu zirve, “mülteci ve göçmenlerin haklarının daha iyi korunmasını temin etmek ve sorumluluğu küresel ölçekte paylaşmak için, hükümet ve BM liderleriyle sivil toplum temsilcilerini” bir araya getirmiş ve zirve neticesinde 193 hükümet lideri tarafından New York Bildirisi (New York Declaration for Refugees and Migrants) adıyla geçen belge kabul edilmiştir (BMMYK, 2016, para. 1).

New York Bildirisi ile devletler, mültecilerin ve göçmenlerin insan haklarına saygı gösterme yükümlülüklerini yeniden teyit etmiş ve yoğun şekilde göçmen ve mülteci alan ülkelere destek verme taahhüdünde bulunmuşlardır (Yılmaz-Eren, 2021, ss. 76-77). Bu taahhüdü hayata geçirebilmek için “Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakatının (GSDGKM) (Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration) ve Küresel Mülteci Mutabakatının (Global Compact for Refugees) kabul edilmesi için çalışmayı kabul etmişlerdir” (Yılmaz-Eren, 2021, ss. 76-77). İlgili mutabakatlara ilişkin çalışmalar sonucu ortaya çıkan nihai metin 10-11 Aralık 2018'de Fas'ta gerçekleşen hükümetler arası konferansta onaylanmış ve daha sonra aynı yıl 19 Aralık'ta da BM Genel Kurulu tarafından karar olarak kabul edilmiştir. Küresel Mutabakat metninin içeriği devletler üzerinde bağlayıcı değildir ve Mutabakat'ın ulusal platformlarda uygulanmasına yönelik planların “Uluslararası Göç İzleme Forumu” (GSDGKM, 2018, s. 50) kapsamında izlenmesi haricinde devletlere somut sorumluluklar yüklenmemiştir.

Küresel Mutabakat'ın izlenmesi, incelenmesi ve “kapasite oluşturma mekanizması da dâhil olmak üzere uygulama için etkin ve tutarlı bir sistem-çapında desteğin sağlanması adına” (Vitorino, 2019, s. 19) BM Genel Sekreterliği öncülüğünde, BM göç iletişim ağı (UN Migration Network) kurulmuştur ve bu gelişme Küresel Mutabakat'ın ortaya koyduğu “temel bir yeniliktir” (Vitorino, 2019, s. 19). Ayrıca, IOM'un bu kurulan iletişim ağının “koordinatörü ve sekreteryası olarak” hizmet vermesi kararı alınmıştır (GSDGKM, 2018, s. 48). Bu gelişmeyle, IOM, uluslararası göç yönetişiminde merkezî pozisyonda yer alan bir uluslararası kuruluş hâline gelmiştir. Bir uluslararası kuruluş olarak IOM'un göç yönetişimine dâhil olan tarafların iş birliğini güçlendirici rol oynayabileceğine ilişkin olarak farklı uluslararası iş birliği kuramlarından beslenen farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin, devlet odaklı bir yaklaşım benimseyen realist bakışına göre, devletler uluslararası sistemde güç için birbirleriyle sürekli rekabet hâlindeyler ve işbirliği ancak güçlü bir devletin belirleyeceği kurallar ve kontroller çerçevesinde gerçekleşebilir. Bu kapsamda, uluslararası kuruluşlar, güçlü devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda stratejik olarak kullandıkları araçlardır.

Liberalizm ise, realizmin aksine, uluslararası sistemi anarşik olarak tanımlamaz ve devletlerin kendi güvenliklerini, sosyal ve ekonomik refahlarını sağlama amacıyla iş birliğine hazır

olduklarını kabul eder. Buna göre, sınırları aşan bir meseleye yönelik olarak devletlerin iş birliği mekanizmaları oluşturmaya direnmeleri ve mevcut iş birliklerine katılmamaları onların çıkarlarına aksi yöne hareket ettikleri anlamını taşır.

İşlevselci/Fonksiyonalist yaklaşıma göre, teknik nitelikteki konuların çözülmesi için devletler iş birliği ihtiyacı içine girerler ve bu durum, “teknik sorunlara uluslararası düzeyde çözüm bulunması amacıyla siyasal kaygılardan uzak, teknik işlevleri yerine getirmekle sorumlu” (Akgül-Açıkmeşe, 2004, s. 6), ulus-devletlerin yetki vereceği uluslararası kuruluşların oluşum süreçlerini yaratır. İşlevselci kuramın önemli temsilcisi David Mitrany’nin geliştirdiği dallanma-ramifikasyon- doktrinine göre “bir alanda başlayan fonksiyonel örgütlenme diğer alanları da tetikleyecektir” (Akgül-Açıkmeşe, 2004, s. 6). Buna göre fonksiyonel eylem “uluslararası iş birliğine dönüşerek dünya barışının korunmasını sağlayacaktır” (Dönmez-Kara, 2015, s. 47). Uluslararası göçle ilgili düzenlemelerde de benzer süreçler ortaya çıkmakta ve bunun neticesinde sınır yönetimi, polis teşkilatı, vize politikaları gibi konu başlıklarında iş birliği gerekliliği oluşmaktadır. Uluslararası göç alanındaki düzenlemelerin yapılabilmesi için “siyasilerin karar alması ve uygulama alanını resmîleştirmeleri gerekmektedir” ve bu anlamda göç alanındaki iş birliği zaman içinde “hem sektörel hem de siyasi yayılmaya” dönüşerek ulus aşırı bir şekilde bürünmektedir (Dönmez-Kara, 2015, s. 49).

Uluslararası Göç Yönetişimi Aktörlerinden Biri Olarak IOM

Uluslararası göç yönetiminde belli standartların oluşmasına yönelik çalışmalar yapan Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gibi uluslararası örgütler bulunmaktadır. Uluslararası örgütler, amaçları, üye sayıları, faaliyet gösterdikleri bölgeler gibi farklı unsurlar açısından çeşitli şekillerde tanımlanabilirler. Genel olarak bakıldığında bu örgütler “bir iş birliği ve müzakere türüdür ve örgütlenme egemen eşitlerin (hükümetler ya da hükümetler dışı aktörler) otonom organlar aracılığı ile ortak amaçlar doğrultusunda sürdürdükleri bir iş birliği biçimidir” (Dedeoğlu, 2011, s. 17). Bu kapsamda, uluslararası örgütler şu temel öğelere sahiptirler: (a) bir antlaşma ya da sözleşmeyle kurulurlar; (b) önceden belirlenmiş amaçlara sahiptirler; (c) işleyişlerine, “üyelerine, ortak tutum ve davranışlara ilişkin ortak ilkeler benimserler”; (d) genellikle üyelerini eşit ve egemen kabul ederler; (e) faaliyetlerini gerçekleştirecek organlara sahiptirler; (e) faaliyetlerini yürütmek için finansal kaynak temin ederler; ve (f) çoğu zaman bir genel merkeze sahiptirler (Dedeoğlu, 2011, ss. 17-18).

Uluslararası örgütler, faaliyet gösterdikleri alanlarda saygı gören aktörler olmak ve savlarının geçerli olarak kabul edilip saygı görmesini sağlamak amacıyla kendi varlık sebeplerini meşrulaştırmaya ve bu şekilde de etki alanlarını genişletmeye çalışırlar (Korneev, 2018, s. 1678). Uluslararası örgütlerin bu tarz kendilerini meşrulaştırma stratejilerinin hedefi sıradan vatandaşlardan ziyade göç yönetim süreçlerine dâhil olan hükümet yetkilileri, yerel otoriteler, hükümet dışı aktörler, medya ve göç uzmanlarıdır (Korneev, 2018, s. 1677). Uluslararası örgütler, göç yönetişiminin parçası olan çeşitli yerel ve küresel aktörlerle ortaklıklar oluşturmayı hedefler. Bu ortaklıklar iki küresel aktör arasında olabildiği gibi küresel ve yerel aktörler arasında da gelişebilmektedir (Korneev, 2018, s. 1686). Örneğin, Türkiye özelinde IOM’un BMMYK, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) gibi küresel kuruluşlarla ortak faaliyetleri olduğu gibi, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, çeşitli bakanlıklar ile yerel otoriteler ve kuruluşlarla da ortaklaşa yürüttüğü faaliyetleri vardır.

Uluslararası örgütlerin var olma sebeplerini gerekçelendirirken kullandıkları en temel strateji diğer uluslararası kuruluşlar ve yerel ortaklarla iş birliği içinde bilgi üretmektir (Korneev, 2018, s.

1680). Korneev'a göre (2018), göç dinamiklerinin gelecekte nasıl olacağına ilişkin küresel çapta bir belirsizlik mevcut olmasına karşın uluslararası örgütler göç ve göç politikalarıyla ilgili bilgiyi aktif olarak üretebilmektedirler (s. 1678). Mevcut belirsizlik ortamı, bu uluslararası kuruluşlar için zorluk yaratmaktan ziyade, onların bilgi üretme ve yayma süreçleri açısından geniş bir alan yaratıp kolaylık sağlamaktadır.

Bu çerçevede, uluslararası örgütler, temel olarak şu iki şekildeki uzmanlık gerektiren bilgi üretim ve dağıtım faaliyetlerini gerçekleştirerek kendi varlık sebeplerini meşrulaştırmaya çalışırlar: (1) analitik-tahmine yönelik bilgi (*analytical-predictive knowledge*) ve (2) normatif bilgi (*normative knowledge*) (Korneev, 2018, s. 1678). İlkinde, mevcut veya potansiyel demografik değişimlere, göç hareketliliklerindeki dinamiklere, kullanılan göç rotalarına, göç etme biçimlerine (gönüllü, zorunlu, düzenli, düzensiz vs.) yönelik olarak küresel değişimleri yansıtacak şekilde düzenli olarak üretilmesi gereken bilgiler söz konusudur.

İkinci tip normatif bilgi üretiminde ise; göç kontrol, entegrasyon ve göçmen hakları, bölgesel iş birliği, iş piyasaları gibi çeşitli politikaların en iyi şekilde tasarlanıp geliştirilmelerine ilişkin kararları alma yetkinliğine sahip olma iddiası vardır. Pécoud'un "uluslararası göç söylemleri" şeklinde betimlediği belirsiz göç süreçlerine netlik kazandıran olgunun temelini bu tip normatif bilgi oluşturur (Pécoud, 2015). Hem analitik-tahmine yönelik bilgi hem de normatif bilginin üretimi sadece uluslararası örgütlerin tekelinde olan bir durum değildir. Migration Policy Institute (Washington, D.C.), Migration Policy Group (Brüksel), Migration Policy Centre (Floransa) gibi çeşitli akademik kurumlar ile düşünce kuruluşları tarafından da bu nitelikteki bilgiler üretilmektedir (Pécoud, 2015). Bununla birlikte, göçe ilişkin bilgi üretiminde uluslararası örgütlerin rolü yine de daha belirgin şekildedir.

Geiger ve Pécoud'ya (2014) göre, uluslararası örgütler, statik kurallar, yönetmelikler, organlar bütünü olmaktan ziyade kendi içsel dinamiklerinin ve dıştan gelebilecek baskıların neticesinde değişim geçirmeye meyillidirler (s. 870). Bu örgütleri, buldukları ortamlardaki fırsatları değerlendirme amacıyla yaratıcı hamleler geliştirebilen "bürokratik girişimciler" (*bureaucratic entrepreneurs*) olarak ele almak gerekir (Geiger ve Pécoud, 2014, s. 870). Uluslararası örgütler, dinamik yapıları neticesinde ilk kuruldukları dönemdeki amaçlarının dışına çıkıp faaliyet alanlarını genişletme yönünde adımlar atabilmektedirler. Örneğin, ilk kuruldukları dönemde BMMYK'nın ve IOM'un faaliyet alanları sadece Avrupa'yı kapsayacak şekilde belirlenmişken, zaman içinde bu örgütlerin faaliyetleri küresel bir boyut kazanmıştır. Avrupa kıtasının daha barışçıl, sorunsuz ve istikrarlı bir hâle dönüşmesiyle birlikte, göç alanında faaliyet gösteren bu örgütler kendilerine Avrupa dışında "çalışma imkânları" oluşturmaya yönelmişlerdir (Geiger ve Pécoud, 2014, s. 870). Özellikle IOM örneğinde bu durum oldukça dikkat çekicidir. IOM'un temel kuruluş nedeni II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yerlerinden edilen milyonlarca kişinin Avrupa dışı coğrafyalara yerleştirilmesini sağlamaktır. Bu anlamda, Pécoud'nun da vurguladığı gibi kurucu üye devletler tarafından bir nevi "seyahat acentesi" rolü oynaması düşünülen, geçici süreliğine varlık gösterecek bir kuruluş olarak IOM ortaya çıktı (Pécoud, 2018, s. 1624). Kalıcı bir örgüt şeklinde kurulmamış olmasına rağmen IOM, fonksiyonlarını ve rolünü etkili bir şekilde yeniden tanımlayarak kendisini uluslararası göç yönetişiminin önemli aktörlerinden biri olarak sisteme sabitlemeyi başarmıştır (Pécoud, 2018, s. 1626; Geiger ve ve Pécoud, 2014).

IOM'un kuruluş sürecine bakıldığında, merkezi Cenevre'de bulunan bu örgütün temellerinin 1951 yılında Brüksel'de yapılan Uluslararası Göç Konferansı'nda atıldığını vurgulamak gerekir. Bu konferansta alınan karar uyarınca kurulan "Intergovernmental Committee for European Migration", 1980 yılında "Intergovernmental Committee for Migration" olarak yeniden adlandırılmış ve bu kuruluş 1989 yılında Uluslararası Göç Örgütü adını almıştır (Türkiye Cumhuriyeti

Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimî Temsilciliği, 2022). IOM, 2020 senesi itibariyle günümüzde 174 üye devlete ve toplamda 590 ofise sahip bir uluslararası örgüt konumundadır (IOM, 2021a). IOM, farklı göçmen ve mülteci gruplarına yardım sağlama görevine ek olarak aynı zamanda göç meselelerinin de görüşülüp ele alındığı bir platforma dönüşmüştür.

IOM, kendi misyonunu “göçmen bireylere ve toplumlara faydalı olacak insancıl ve düzenli göçü desteklemek olarak” açıklamaktadır (IOM, 2021b). IOM’un göç yönetimine ilişkin gerçekleştirdiği faaliyetleri “göç ve kalkınma; göçün kolaylaştırılması ve göçmenler için yasal göç seçeneklerinin desteklenmesi; göçün düzenlenmesi (örneğin, insan kaçakçıları ve insan tacirleriyle mücadele); ve zorunlu göç (örneğin, mültecilerin yeni bir ülkeye yerleştirilmesi süreçlerine destek ve yardım sağlanması; veya afetler sebebi ile yerlerinden edilmiş kişilere yardım)” (Health World News, 2019, para. 6) şeklinde dört genel başlıkta ele almak mümkündür. Bu temel faaliyet alanlarına ek olarak, “uluslararası göç hukukunun desteklenmesi, politika tartışmaları ve kılavuzluk, göçmenlerin haklarının korunması, göç ve sağlık ve toplumsal cinsiyet de... IOM’un kesişen faaliyetleri arasındadır” (Health World News, 2019, para. 7).

IOM, 2001 yılında “International Dialogue on Migration” adı altında başlattığı göç alanındaki girişimle hükümetler arasında göç meselelerine çok boyutlu yaklaşımların gelişebilmesi için “ortak bir algıyı ve iş birliğinin mekanizmalarını” oluşturmayı hedefleyen bir kuruluş olduğu imajını yansıtmaktadır (Newland, 2005, s. 2). Ek olarak, “Migration Policy and Research Program” adı altında bir program ortaya koyarak, göç yönetim kapasitesini arttırmayı hedeflemiştir (Newland, 2005, s. 2). Newland (2005), GCIM (Global Commission on International Migration) için hazırlamış olduğu 2005 tarihli bir raporda, günümüzde uluslararası göçü “yönetebilecek” bir uluslararası örgütün temel fonksiyonları arasında “veri toplama, yayma, ve analizi ile mevcut göç eğilimlerinin incelenmesi ve tespit edilmesi; politika oluşturma ve geliştirme; teknik yardım ve eğitim; hizmet sağlama; farklı görüşlerin tartışılabileceği bir platform olma; işbirliği ve ortaklıkların oluşması için destek sunma; insan tacirliğine karşıtı girişimler ortaya koyabilme; göçle ilgili kalkınma girişimlerinin desteklenmesi; ve koordinasyon” olması gerektiğinin altını çizmektedir (s. 2). Aynı rapora göre, IOM kendisine oldukça kapsamlı bir misyon belirlemiş olmasına karşın, üye devletlerin sağlayacağı belli destekler kapsamında proje temelli çalışmalar yürütebilmektedir (Newland, 2005, s. 8).

Kendine has bir yapıya sahip olan IOM çoğu kez Birleşmiş Milletler’in (BM) ayrılmaz parçalarından biri olarak algılsa da aslında BM çatısı altına girmesi göreceli yeni bir gelişmedir ve Aralık 2016 tarihinde gerçekleşmiştir (Pécoud, 2018, s. 1622). 2016 yılında Cenevre ve New York’ta yapılan yoğun müzakereler sonucunda örgütün kurumsal statüsü açısından yaşadığı en önemli gelişme, “ilgili kuruluş (*related agency*)” statüsüyle BM sistemine dâhil edilmesi olmuştur (Health World News, 2019). New York’ta “19 Eylül 2016 tarihinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Mülteciler ve Göçmenler Zirvesi’nde, Büyükelçi William Lacy Swing, IOM’u Birleşmiş Milletlere resmi olarak bağlayan belgeyi imzalamıştır” (Health World News, 2019). Bu gelişmeyi takiben IOM, BM’ye bağlı bir kurum statüsüne kavuşmuştur.

IOM’un uluslararası göç yönetimindeki faaliyetlerini ve rolünü inceleyen literatürde, bu örgütün önemli insani yardım faaliyetlerinde bulunduğuna dikkat çekilmektedir (Ashutosh ve Mountz, 2011, s. 22). Myanmar, Afganistan, Sri Lanka ve Pakistan gibi çeşitli dönemlerde doğal afetlerden olumsuz şekilde etkilenmiş ülkelerde konutların yeniden inşasına, Kolombiya’da ve Irak’ta yerlerinden edilip iç göçe zorlanmış kişilerin yeniden entegrasyonu süreçlerine verdiği destek, bu yardım faaliyetlerinden sadece bir kaçıdır (IOM, 2009, s. 27). IOM aynı zamanda “Herkesin Yararına Göç Yönetimi” (Managing Migration for the Benefit of All) sloganı altında “gönüllü geri dönüş” programları da yürütmektedir (IOM, 2009). IOM’un gönüllü geri dönüşe yönelik faaliyetlerine tekrar daha detaylı olarak değinilecektir.

Benzer şekilde, IOM'un insan tacirleriyle mücadele konusunda yaptığı çalışmalar da dünyanın farklı coğrafyalarında önemli katkılar sunmuştur. IOM küresel ölçekte, 1990'ların ortalarından beri 100.000 insan ticaretine maruz kalmış bireye yardım etmiştir (IOM Türkiye, 2022b). Örneğin, Türkiye özelinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile ortaklaşa yürüttüğü projeler "kamu görevlileri, sivil toplum temsilcileri, medya çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme, eğitim ve farkındalık çalışmaları, kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri" gibi alanlarda katkı sağlamaktadır (Memişoğlu, 2019, s. 277).

Bununla birlikte, IOM, zaman zaman Uluslararası Af Örgütü, Human Rights Watch (HRW), No Border Network gibi STK'ların, akademik çevrelerin (Ashutosh ve Mountz, 2011; Georgi, 2010; Georgi ve Schatral, 2012) ve göçmen haklarını savunan diğer başka bazı grupların eleştirilerine de maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerinin temelinde IOM'un, haklarını korumakla sorumlu olduğu göçmen ve mültecilerin haklarının ihlali anlamına gelen bazı adımlar attığı ve göçmenlere yönelik insan hakları ihlalleri konusunda etkin bir mekanizmasının olmadığı iddiaları yer almaktadır (Georgi ve Schatral, 2012, s. 193).

Bu konuda HRW'nın 2003 yılında IOM konusunda yayınladığı rapor dikkat çekmektedir. Bu raporda, Human Rights Watch, IOM'un mağdur olmuş göçmenleri koruyacak yeterli bir mekanizmayı oluşturmadığını vurgulamakta ve IOM'un göçün kontrolü ve yönetimi konusuna odaklanarak, göç hareketliliğine dâhil olan farklı bireylerin insan haklarının korunması boyutunu ıskaladığını belirtmektedir (HRW, 2003, ss. 10-11). Yine aynı rapora göre, IOM göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin kendi ülkelerine veya onları kabul eden diğer ülkelere dönmelerine" yardım etmektedir. IOM Türkiye (2022b) kendi web sitesinde, 1979'da 1,7 milyon göçmenin gönüllü olarak evlerine dönmelerine yardımcı olduğunu belirtmektedir. IOM bu geri dönüşlerin göçmenlerin kendi rızası ile gerçekleştirildiğini ileri sürerken bu geri dönüş kararlarının baskı altında alınıp alınmadığına ya da geri dönüşler için ülkelerin yeterince güvenli olup olmadığına dair bir kontrol mekanizmasına sahip değildir (Ashutosh ve Mountz, 2011). Dolayısıyla, HRW, IOM'u göçmenlerin haklarının korunmasına vurgu yapan bir dil kullanmasına karşın Irak ve Afganistan gibi ülkelerden gelen sığınmacılara, sığınma taleplerinden vazgeçmeleri karşılığında ücretsiz ulaşım ve bir miktar para yardımı sağlanmasına dayalı "gönüllü geri gönderme" şeklinde tartışmaya açık uygulamalarda yaşanan insan hakları ihlallerini görmezden gelmekle eleştirmiştir ve göçmenleri yeteri kadar güvenli olmadığı hâlde ülkelerine geri göndermesinden şüphelenmektedir (Ashutosh ve Mountz, 2011, 29).

IOM'un gündeminde insan tacirleri ve kaçakçıları ile mücadele yer almakla birlikte göçmenlerin niçin düzensiz göç yollarını kullanarak "bu gibi durumların içine düştükleri konusuna fazla odaklanmamaktadır" (Oğuz-Gök, 2016, s. 77). Bu açıdan, IOM'a yöneltilen eleştirilerde "göçmenleri geri gönderme yönünde bir yaklaşım içerisinde olduğu dile getirilmektedir" (Oğuz-Gök, 2016, s. 77). Yine HRW'nın 2003 yılındaki raporunda; IOM'un, Avustralya'da geçici vize ile ikamet eden Afgan göçmenleri, Avustralya hükümetinin hazırladığı, ülkedeki güncel duruma ilişkin yeterli detaylar içermeyen ve insan hakları ihlallerini görmezden gelen raporu temel alarak geri gönderdikleri ifade edilmektedir (HRW, 2003, s. 4). Bu raporda IOM'un mağdurların geri dönüşünü daha güvenli hâlde getirmesi gerektiği ve sadece geri dönüş değil, geri dönmek istemeyenlere de olanaklar sağlayacak mekanizmalar üzerinde çalışması gerektiği dile getirilmiştir (Oğuz-Gök, 2016, s. 77).

Benzer şekilde, Ashutosh ve Mountz (2011, s. 28) da IOM'un, uluslararası insan haklarına vurgu yapıp göçmen ve sığınmacıların haklarını koruduğu iddiasına karşın pratikte göçmen hareketliliğini kısıtlamaya yönelik ulus-devletlerin uygulamalarına destek sunduğunu vurgulamaktadırlar. Bu eleştirilerin temelsiz olduğunu söylemek zordur. Örneğin, 1996-2007 yıllarında

Avustralya Başbakanı olarak görev yapmış olan John Howard döneminde Avustralya'nın geliştirdiği ve Mart 2019'a kadar yürürlükte olan "Pasifik Çözümü" (Pacific Solution) adı altındaki uygulamada sığınmacılar Pasifik'teki Nauru adasında tutulmaktaydılar (Avustralya Sınır Güvenliği, 2019). Sığınmacıların temel ihtiyaç ve haklarının her zaman gözetilmediği açık şekilde belgelenmiş olan bu gözetim merkezinin (*detention centre*) yönetimini, uygulama süresince IOM sürdürmüştür.

Adalarda gözetim altında tutma uygulamalarına ilaveten, ulus-devletler başka ülkelerin havaalanlarında kendi göç idaresi memurlarını bulundurularak sığınmacıları önceden tespit edip bu kişilerin, kendi sınırlarına ulaşmadan seyahatlerini engellemeye çalışmaktadırlar. Bu tarz uygulamalar, ABD, Avustralya, Birleşik Krallıklar ve Kanada gibi küresel Batılı ülkeler tarafından kullanılmaktadır. IOM, ulus-devletlerin denetim merkezleri aracılığıyla göçmenler üzerinde baskı kurmaya ve geri göndermeler ile onların hareketlerini kısıtlamaya yönelik uygulamalarına destek verirken, bu faaliyetlerini teknokratik alt tonlu "insancıl ve kontrollü göç" (*humane and orderly migration*) söylemiyle meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Ashutosh ve Mountz, 2011, s. 23-24). Bu ve benzeri sebeplerden dolayı, No Borders adındaki STK, IOM'u bir yandan STK'ların desteğini almaya çalışıp diğer bir yandan da ulus-devletlerin güvenilir bir ortağı olmaya çalışan "ikiyüzlü" bir organizasyon olmakla itham etmiştir (No Border Network, 2009).

Günümüzde uluslararası göçün küresel boyutta yönetişimine ilişkin olarak IOM önemli rol oynayan uluslararası örgütlerdendir; buna rağmen mevcut ortamda etkin ortak bir uluslararası göç politikasından bahsetmek henüz mümkün değildir (Oğuz-Gök, 2016, s. 78). Günümüzde göç yönetim ve kontrol politikaları (*migration management and control policies*) ulus-devletlerin güvenlik stratejilerinde belirledikleri öncelikler kapsamında oluşmaya devam etmektedir (Bigo, 2002, s. 65; Doty, 1998, s. 73). Bu sebepten ötürü, küresel göç yönetiminin hâlen devlet odaklı bir yaklaşım içerisinde olduğu (Layton-Henry and Joly, 2010, s. 24) ve göç yönetiminde, IOM de dâhil olmak üzere, "uluslararası örgütlerin faaliyet alanlarının belli ölçüde ulus-devletlerin siyasi öncelikleri tarafından belirlendiği söylenebilir" (Layton-Henry and Joly, 2010, s. 24).

Türkiye'de Göç Yönetişimi

Türkiye'de göç yönetişimine ilişkin yapılanma "2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında gerçekleştirilmiştir" (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 584). 15 Ekim 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı kurulan İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu bünyesinde "kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin görüşleri alınarak ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü'nün teknik desteğiyle" (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2016, s. 27) kanun taslağı oluşturulmuş ve bu taslak "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun hazırlanması ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasında etkili olmuştur" (Altunok, 2017, s. 303).

Kanunun kabul edilmesini takiben "mevzuattaki dağınıklık giderilmeye çalışılmış ve göçle ilgili kurumsallaşmanın sağlanmasına ağırlık verilmiştir" (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 584). İçişleri Bakanlığı, göçün farklı boyutlarına ilişkin kapsamlı yetki ve sorumluluk alanına sahip olan Türkiye'deki göç yönetim süreçlerinde başat rol oynayan bakanlıktır. 2013 senesinde kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile kurulan Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), İçişleri Bakanlığına bağlı faaliyet göstermektedir. YUKK ile birlikte, daha önceleri İl Emniyet Müdürlükleri bünyesindeki Yabancılar Şubesi tarafından yönetilen uluslararası koruma başvuru işlemleri Göç İdaresi'nin yetki alanına girmiştir.

GİB'nin görevleri arasında "göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uy-

gulanmasını izlemek ve koordine etmek; göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek; 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek; insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek; Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek; uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek; geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek; düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek; kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek; ve mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek” yer almaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), 2022a, para. 4). Bu amaçla, GİB’in altında Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü, Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü, Yabancılar Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü ile Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü bulunmaktadır (GİB, 2022c). Göç İdaresi’nin taşra teşkilatlanmasında İl ve İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri, yurt dışı teşkilatında ise Göç Müşavirlikleri ve Göç Ateşelikleri yer almaktadır (Kara ve Dönmez Kara, 2016, s. 21).

Türkiye’nin ilk kapsamlı göç kanunu olan YUKK’a ek olarak, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)’nin kabul edilmesi de Türkiye’deki göç yönetim sürecine etki eden diğer bir önemli gelişme olmuştur. YUKK ve GKY ile düzenli göçmen, düzensiz göçmen, zorunlu göçmen gibi farklı göçmen kategorilerinin tanımları net şekilde yapılırken aynı zamanda geçici koruma statüsünün hangi koşullarda verileceğine ilişkin olarak da bir düzenlemeye gidilmiştir.

Türkiye’nin göç yönetiminde yer alan bir diğer yapı da Göç Kurulu’dur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 105. maddesiyle Göç Politikaları Kurulu adı altında ilk etapta kurulmuş daha sonra Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişi takiben “703 sayılı KHK ile” kaldırılarak “13 Eylül 2018 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ‘Göç Kurulu’ ismiyle yeniden yapılandırılmıştır” (GİB, 2022b, para. 2). 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesininin 522. maddesinin 1. fıkrasının h bendine eklenen madde ile Göç Kurulunun temel görevleri “Türkiye’nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmek” şeklinde belirlenmiş olup Kurulun “İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden” oluşacağını ve İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanacağını altı çizilmiştir (GİB, 2022b, para. 3).

YUKK’da Madde 92-(1) kapsamında, İçişleri Bakanlığının Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapabileceği vurgulanmıştır (YUKK, 2013, Madde 92-[1]). Bu kapsamda, Türkiye’de uluslararası koruma başvurusu yapacak olan kişilerin BMMYK’ya da kayıt yaptırmaları gerekmektedir. BMMYK “Türk makamlarına doğrudan operasyonel destek, kapasite geliştirme ve teknik tavsiye” sunmakta ve ayrıca “Türkiye’nin mülteci müdahalelerini desteklemek ve yardım alanında boşluklar olmasını engellemek amacıyla BM örgütlerinin ve ortaklarının çabalarını koordine etmektedir” (BMMYK, 2022, para. 9).

Yerel aktörler olarak belediyeler de Türkiye’nin göç yönetiminde önemli rol oynamaktadırlar. Örneğin, pandemi döneminde, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Adana Büyükşehir Belediyesi ile Şişli, Haliliye, Kilis, Menemen belediyeleri “sosyal mutfak” adı altındaki girişimlerle hem ihtiyaç sahibi vatandaşlara hem de göçmenlere yönelik yemek dağıtım hizmetini gerçekleştirmişlerdir (Özkul, 2022, s. 150).

Bununla birlikte, YUKK kapsamında “yerel yönetimlerin göç yönetimi faaliyetlerinde hangi konuda bulunduğu, bu alandaki politikanın belirlenmesi ve uygulanmasındaki rolleri hakkında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir” (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 596) ve bu açıdan yerel yönetimlerin ulusal göç yönetimindeki yeri net olarak tanımlanmamıştır. Bu durumun yol açtığı temel sorunlardan en önemlisi, belediyelerin göç ve göç yönetimine ilişkin bütçelere sahip olmalarıdır. Bundan dolayı göç yönetimine ilişkin gerçekleştirdikleri faaliyetlerde belediyeler kendi bütçelerini kullanma durumuyla karşı karşıya kalmakta ve bu da “yerel yönetimler açısından ekstra maliyet getirmektedir” (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 598.)

Belediyelere ek olarak, geniş bir yelpazede faaliyet gösteren Türk Kızılayı, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği (İGAM), kadın odaklı konularda faaliyet gösteren Kadın Dayanışma Vakfı, Uçan Süpürge Vakfı ve çocuk odaklı faaliyetler sunan Çocuk Hakları Merkezi gibi STK’lar da göç yönetişimine dâhildirler (TEPAV, 2020, s. 30).

Bir sonraki kısımda, IOM’un Türkiye’deki göç yönetişiminde oynadığı rolü ve etkisi değerlendirilmektedir.

Türkiye’deki Göç Yönetişiminin Bir Unsuru Olarak IOM

Türkiye’nin, IOM’un çalışmalarına uzun bir süre gözlemci olarak katılmasına ve IOM, Türkiye’de ilk ofisini 1991 yılında açmış olmasına karşın, Türkiye’nin IOM’a resmî olarak üye olması ancak 2000’li yılların başında gerçekleşmiştir (IOM Türkiye, 2018a). Türkiye, 1995 yılında IOM ile imzaladığı “IOM’un Türkiye’deki Hukuki Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları” başlıklı anlaşmanın 2004 yılında yürürlüğe girmesini takiben aynı yıl Cenevre’de yapılan 88. IOM Konseyi toplantısında alınan kararla birlikte IOM’un çalışmalarına sadece gözlemci olarak katılan bir ülke olmaktan çıkıp bu kuruluşa üye bir ülke konumuna geçmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimî Temsilciliği, 2022).

IOM Türkiye ofisi üç temel misyon belirlemiştir. Bunlar, bölgesel bakış açısını kullanarak “ulusal stratejileri desteklemek ve güçlendirmek”, “sınır kurumları ve göçle ilgili diğer örgütlerle uzmanlık paylaşımı” ve “Türk Hükümetini... sınır yönetimi politikalarını ve yapılarını güçlendirilmede desteklemek için yasal, kurumsal ve idari yapıları ve kapasiteleri geliştirmek” (Health World News, 2019, para. 12) şeklinde ifade edilmiştir.

IOM, Türkiye’de ilk ofislerini Ankara ve İstanbul’da birinci Körfez Savaşı sonrasında (IOM Türkiye, 2018a) Iraklı mültecilerin yeniden yerleştirilmesi amacıyla açmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2021, s. 5). Bu dönemde, IOM faaliyet alanlarını insan kaçakçılığıyla mücadele; göçmen ve sığınmacıların ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa’ya yeniden yerleştirilmeleri süreçlerini yürütme; mültecilere olağanüstü durum yardımı sağlayarak temel ihtiyaçlarını ve sağlık problemlerini giderme ile sınırlı tutmuştur (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 57).

Körfez Savaşı sonrası dönemde de insan kaçakçılığıyla mücadele IOM Türkiye’nin önemli faaliyetleri arasında yer almaya devam etmiştir. 2004 ve sonrası dönemde Türk yetkililerle ortaklaşa bir çalışma içerisinde yirminin üzerinde insan ticaretiyle mücadele odaklı proje yürütülmüştür (IOM Türkiye, 2018b, s. 1). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) işbirliği ile “2005 yılından 2014 yılına kadar Dışişleri Bakanlığı bünyesinde” insan ticareti mağdurları için ALO 157 acil yardım hattı hizmet vermiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020, s. 45).² “Türkiye’nin Alan Bölgesiy-le Göç hakkındaki Teknik İşbirliğinin Güçlendirilmesi ve Genişletilmesi”, “Sahtecilik Tespiti

² Bu hat, 2014 yılında Göç İdaresi’ne devredilmiş ve Ağustos 2015 tarihinde Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157) adını almıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020, s. 45).

yoluyla Yasadışı Göçle Mücadele” gibi projelerle (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 57) “kolluk kuvvetleri görevlilerinin eğitimine ve sınır kontrolünde karşılaşılan zorluklara yardım sağlamaya odaklanan” projeler uygulanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 57). IOM ayrıca kolluk kuvvetlerine teknik destek de sunmaktadır. Örneğin, Sahil Güvenlik Komutanlığı’na “can kurtarma faaliyetleri, hassas durumdaki göçmenlere yardım ve kurtarılan kişilere insani yardım malzemeleri temini konularında” destek vermiştir (Health World News, 2019).

2010 yılı ve sonrasına bakıldığında, insan ticareti mağdurlarının sayılarının önceki senelerde IOM ve Türk makamlarının ortak yürüttükleri çalışmaların neticesi olarak düşmüş olduğu ortaya çıkmaktadır. IOM Türkiye’nin sunduğu verilere göre 2014-2018 döneminde 214 insan ticareti mağduruna “barınma, psikososyal destek ve gönüllü geri dönüş ve yeniden bütünleşme” konularında bireysel yardım sunulmuştur (IOM, 2018b, s. 2). IOM, Göç İdaresi ile iş birliği içinde mağdur çocukların okul beslenme saati için gıda desteğinin sağlanmasına da katkıda bulunmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020, s. 49). Bunlara ek olarak, çeşitli kamu kurumları ve STK’larda görev yapan personele insan ticaretiyle mücadele konusunda eğitimler verilmiştir ve Jandarma’nın insan ticaretiyle mücadele alanındaki müdahale kapasitesini güçlendirme amacıyla “eğiticilerin eğitimi programı” ve “mülakat tekniklerine” ilişkin bir dizi eğitim gerçekleştirmiştir (IOM, 2018b, s. 2). Örneğin, 2019 yılında, Norveç ve İsveç hükümetlerinin desteklediği ve IOM tarafından organize edilen eğitim programı kapsamında 32 ilin Göç İdaresi Departmanından 64 uzmana “uluslararası insan ticaretini önleme protokol ve prosedürleri çerçevesinde, insan ticareti mağdurlarının daha etkin tanımlanması ve mağdurlara yardım konularında” eğitim sağlanmıştır (IOM, 2019, para. 2)

2000 ve sonrası dönemde IOM Türkiye’nin faaliyetleri göç yönetimi programlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir ve bu alanda çok sayıda proje yürütmektedir (IOM Türkiye, 2018a, s. 9). IOM Türkiye’nin göç yönetimi alanındaki projeleri arasında “Göçmen Destek ve Yönlendirme; Göç ve Sınır Yönetimi; Yeniden Yerleştirme ve Hareket Yönetimi; İnsan Ticareti İle Mücadele; Akdeniz Desteği; İşgücü ve İnsani Yardım Programı; ile Göç ve Sağlık Birimi” bulunmaktadır (IOM Türkiye, 2022a). Bu projeler kapsamında, IOM, Göç İdaresi’ne ek olarak göç yönetişimine dâhil olan diğer başka bazı aktörlerle de ortak çalışmalar yürütmektedir. Örneğin; Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine dair Birleşmiş Milletler Ortak Programı kapsamında, IOM, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), UN Women ve BMMYK ile birlikte hareket ederek “Göç İdaresi personeli dâhil olmak üzere çeşitli sektörlerden kamu ve sivil toplum çalışanına erken ve zorla evlilikler ile insan ticareti ilişkisi hakkında” bilgilendirme eğitimlerinin düzenlenmesinde rol oynamıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020, s. 64).

Bunlara ek olarak, IOM Türkiye, göçmen ve mülteci destek faaliyetleri kapsamında şu destekleri de sunmaktadır: Toplum Merkezi Desteği; Nakit Destek Programları; Acil Durum Yönetimi; Mobil Psiko-sosyal Destek Ekipleri; Toplum İstikrarı Programları; (6) Geçim Kaynağı Destekleri; (7) Okul Taşımacılığı Programı; Barınma Desteği; (9) Belediye Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezleri; ve Sağlık Destekleri (IOM Türkiye, 2022a). Örneğin, IOM Türkiye’nin 4 Ocak 2022’de yayınlamış olduğu Göçmen ve Mülteci Destek Faaliyetleri raporuna göre, 2014 senesinden beri toplamda 2,833,832 göçmen ve mülteci IOM’un sunduğu desteklerden yararlanmış (IOM Türkiye, 2022c, s. 1). Covid-19 virüsü pandemisiyle yaşanan durum da IOM’un sunduğu destekleri çeşitlendirmesine yol açmıştır. Örneğin, IOM, Acil Durum Yönetimi kapsamında, Covid-19’a bağlı olarak pandemi sürecinde dikkat edilmesi gerekenlere dair önleyici bilgilendirme seminerleri düzenlemiş ve sadece Temmuz-Eylül 2021 tarihleri arasında 12,372 bireye ulaşmıştır (IOM Türkiye, 2022b, s. 2).

IOM Türkiye'nin temel faaliyet alanları arasına göçmen ve mülteci desteği ile göç yönetimi ve mültecilerin yeniden yerleştirilmesi de girmiştir. Örneğin, mültecilerin yeniden yerleştirilmesi kapsamında "2010 yılından beri, IOM Türkiye Ofisi 60,000'den fazla mültecinin ABD, Kanada ve Avustralya gibi üçüncü ülkelere yerleştirilmesi konusunda destek sağlamıştır" (Health World News, 2019, para. 13). 2014'te "Geçici Koruma Kanunu" kapsamında yapılan düzenleme ile "şartlı mülteci" statüsünde bulunan ve Türkiye'deki toplam mülteci ve sığınmacı nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Suriyeliler özelinde de IOM'un yürütmekte olduğu yeniden yerleştirme programları bulunmaktadır. Bu programlardan biri olan Aile Destek Programı (Family Assistance Programme, FAP) kapsamında, IOM, Almanya'da sığınma hakkı kazanmış ve bu ülkede "yakın bir Suriyeli akrabaya sahip" Suriyeli ailelerin birleşimini sağlama amacıyla vize başvuru sürecinde bu kişilere yardımcı olmakta ve aynı zamanda Almanya'ya uyum derslerini Arapça dilinde sunmaktadır. FAP kapsamında Türkiye özelinde³, 2016 senesinden beri yaklaşık 38.000 birey yardım almıştır. Program kapsamında, Suriyeli ailelerin oldukça riskli olan düzensiz göç yollarına yönelmelerini engelleme ve Alman toplumuna sorunsuz şekilde entegrasyonlarını gerçekleştirebilmeleri için onlara yardımcı olma amaçlanmaktadır. Almanya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen bu programın yürütülmesinde IOM Türkiye dışında Caritas, Alman Kızıl Haç, Diakonie⁴ adındaki hükümet dışı kuruluşlar da dâhil olmuştur (BMMYK, 2019). Bu sebeple, IOM'un yürüttüğü FAP programı, bir uluslararası örgütün küresel boyutta faaliyet gösteren diğer başka aktörlerle oluşturduğu ortaklık sayesinde etki alanını genişletip saygınlığını arttırma çabasına bir örnek teşkil etmektedir.

IOM, bu program alanlarının genel olarak "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) Gündemini ve uluslararası göçün tüm boyutlarını bütünsel ve kapsamlı bir şekilde içermeye çalışan Küresel İlkeler Sözleşmesini" yansıttığını belirtmektedir (Health World News, 2019). Bununla birlikte, IOM'un sunduğu göçmen desteği biçimlerinden birisi olan "Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon" (Assisted Voluntary Return and Reintegration, AVRR) programı ise çeşitli eleştiriler almaktadır. IOM, bu program kapsamında hassas durumda olan ve "ülkelerine geri dönmek isteyen ancak bunun için araçları olmayan göçmenlere" (Health World News, 2019, para. 14) yardım sunma amacı taşıdığını belirtmekle birlikte; özellikle geçici koruma altında olan Suriyelilerin gönüllü geri dönüşü, bunun prosedürleri hakkında ne kadar bilgilendirildikleri ve Suriye'ye geri dönmelerinin ne ölçüde gönüllü olduğu hakkında bazı soru işaretleri yaratmıştır (Şahin-Mencütek, 2019, s. 30). Her ne kadar dönem dönem Türkiye, Rusya ve İran tarafından kontrol edilen bölgelerde geçici ateşkesler ilan edilse de Suriye'de tam bir barış ve istikrar ortamının sağlandığından söz etmek mümkün değildir. Buna ek olarak, Suriyelilerin gönüllü geri dönüş formlarını imzalamalarını takiben geçici koruma statüleri sona ermektedir (Çetin, 2020, s. 5189). Suriyelilerin geçici koruma taleplerine sebep olan olayların sona ermemiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda onları kendi ülkelerine, ideal olmayan koşullara rağmen, dönmeye sevk eden sebeplerin neler olabileceği sorusu gündeme gelmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin, tam mülteci statüsüne sahip olmaması, işsizlik, kayıt dışı ekonomide sömürüye maruz kalmaları ve buldukları toplum içinde her zaman hoş karşılanmamaları⁵ onları Suriye'ye geri dönmeye iten sebepler arasında yer alıyor olabilir. O nedenle, bu kişilerin geri dönüşlerinin ne ölçüde gönüllü nitelikte olduğunun daha fazla araştırılması gerekmektedir.

³ Türkiye dışında, mültecilerin aile birleşmelerine yardım amaçlı olarak yürütülen FAP projeleri şu ülkeleri de kapsamaktadır: Lübnan, Irak, Ürdün, Etiyopya, Kenya, Mısır, Sudan ve Afganistan (BMMYK, 2019).

⁴ Diakonie, Almanya'da "Protestan değerlerine göre hizmet sunan" Katolik Caritas'tan sonraki en büyük sosyal hizmet kurumdur (Perspektif, 2014, para. 2).

⁵ Murat Erdoğan'ın 2014'te yayınladığı "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması Başlıklı" çalışmada Türk toplumunda Suriyelilere yönelik olarak bazı kaygılar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, Suriyeliler ile kurulan kültürel yakınlık hissi oldukça düşüktür ve toplumun sadece 17%'lik kesiminde mevcuttur. Buna ek olarak, Suriyelilere vatandaşlık verilmesine yönelik olarak "Suriyelilerin yerel halkın işlerini ellerinden aldıklarına dair" yoğun kaygılar da bulunmaktadır (Erdoğan, 2014, s. 7).

Özellikle 2010 ve sonrası dönemde IOM'un, Suriye krizi ve 2015 yazında Akdeniz'de başlayan göçmen ve mülteci krizi etkisiyle 'genişletilmiş acil müdahale programlarını' da başlatmış ve ülke çapındaki ofis sayısını da süreç içinde arttırarak "15 farklı noktadaki 820'nin üzerindeki personeli ile küresel çapta en büyük ülke ofislerinden biri" hâline dönüşmüştür (IOM, 2018a, s. 9). Ankara ve İstanbul ofislerine ek olarak, Gaziantep, İzmir, Hatay ve Şanlıurfa'da da ofisleri bulunmaktadır. IOM'un ofis sayısının artmasına ek olarak, Türkiye'nin göç yönetişimi süreçlerinin oluşmasındaki etkisi de daha belirgin hâle geçmiştir. IOM, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun hazırlanması sürecinde etkin ve kapsamlı teknik destek sağlamış olduğunu vurgularken, 3 Ocak 2017 tarihinde IOM ile Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı arasında imzalanmış olan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Arasında Örgüt ve Ofisin Türkiye'deki Yasal Statüsü, Ayrıcalıkları ve Bağışıklıklarına İlişkin Anlaşmayı Tadil Eden Anlaşma" ile de Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile ilişkisini güçlendirdiğini belirtmektedir (IOM, 2018a, s. 8). IOM, Türkiye'de yürüttüğü faaliyetlerini, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer BM kuruluşlarını içeren geniş bir yelpazedeki ortaklıkları ile gerçekleştirebilmektedir. Bu devlet kurumları arasında; İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Sahil Güvenlik Komutanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Türkiye genelindeki çeşitli belediyeler bulunmaktadır.

IOM, aynı zamanda "Türkiye'deki Bölgesel Mülteci Müdahalesi ve Dayanıklılığı Planı'nın (3RP)⁶ ve Suriye'deki İnsani Müdahale Planı'nın (Humanitarian Response Plan, HRP)" oluşturulmasında ve yürütülmesinde de yer almaktadır (IOM, 2018a, s. 9). IOM'un bu planlara dâhil olması, onun Türkiye'de etki alanını genişletmesini de sağlamaktadır. Bu noktada da yine IOM'un kendi varlığını ve Türkiye'nin göç yönetiminde üstlenmeye çalıştığı rolü meşrulaştırma stratejisi kurguladığı söylenebilir. Özellikle, IOM'un 3RP kapsamındaki rolü üzerinden yaptığı vurgu bunu kanıtlar niteliktedir. IOM, 3RP kapsamında Türkiye'de mültecilere sunulan hizmetler çerçevesinde "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin yakın bir kurumsal ortağı" olduğunu belirtirken "krizi yaşamış göçmenlere Türkiye'de daha iyi hizmet vermek ve güvenli, tertipli ve düzenli göçün herkesin yararına gerçekleşmesini sağlamak için" ülkedeki faaliyetlerini genişletmeye devam edeceğini de vurgulamaktadır (IOM, 2018a, s. 8).

IOM Türkiye'nin HRP kapsamındaki rolüne bakıldığında ise, 2012'den beri Kuzey Suriye'de yürütülmekte olunan müdahale planına bu kuruluşun Ağustos 2014'ten beri destek sunduğu görülmektedir. Arada geçen süre zarfında IOM Türkiye "yaklaşık 1 milyon Suriyeliye" (Health World News, 2019, para. 17) Gaziantep ofisi aracılığıyla 2014'ten beri 60 milyon dolarlık yardım ve hizmet sağlamıştır (IOM Türkiye, 2018a, s. 19). Bu kapsamda, IOM Türkiye "temel ihtiyaçlara ulaşım (gıda dışı yardım, kışlık yardım, hijyen kitleri, okul ulaşımı ve kamplar dâhil); yemek yardımı (nakit para programıyla ve sıcak yemek yapan mutfaklarla); eğitim desteği (okul ulaşımı, örgün öğretim ve örgün olmayan öğretim yollarıyla); toplum merkezleri (psiko-sosyal destek, beceri geliştirme, dil dersleri, hukuki danışmanlık ve kamu bilgilendirme kampanyaları); sağlık danışmanlığı (birincil sağlık bakım kliniklerine destek ve tıbbi ulaşım); acil vaka yönetimi (hedeflenmiş destek ve yönlendirmenin çeşitli biçimleri); geçim ve toplum kalkındırması (iş edindirme, kaynaştırma projeleri)" şeklindeki yardımları sağlamıştır (Health World News, 2019).

6 3RP, "mültecilere ve ulusal sistemlere yönelik ihtiyaçları, etkin kaynak kullanımının yanında hizmetlerin tekrara düşmeden sunulmasını sağlayan bir koordinasyon mekanizmasını ve faaliyetlerde bulunan ortakların finansal ihtiyaçlarına uygun bir kaynak toplama platformunu ortaya koyan stratejik bir plandır" (BMMYK, 2021, para. 2). Buna göre Türkiye'deki BMMYK, BMKP, UNICEF, IOM gibi 3RP ortakları, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti öncülüğünde geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ve ev sahibi toplumun yararına faaliyetler yürütmektedir" (BMMYK, 2021, para. 2).

Ulusal, yerel ve diğer başka küresel aktörlerle oluşturduğu ortaklıklara ek olarak, IOM Türkiye göçün farklı boyutlarına dair topladığı veriler ve bu verilerin analizleri aracılığıyla, Korneev'in (2018), bahsettiği analitik-tahminsel bilgi üretim süreçleri (s. 1678) içinde de yer almaktadır. Örneğin, IOM'un "Küresel Yer Değiştirme İzleme Matrisinin (DTM) raporlarının bir parçası olan IOM Türkiye Göçmen Mevcudiyeti Tespiti (MPM) raporları, Türkiye'deki Suriyelilerin iç hareketliliğinin istihdam olanaklarının bulunduğu daha büyük şehirlere doğru" olduğunun altını çizmektedir (IOM, 2018a, s. 13).⁷ Aynı şekilde, "Akış İzleme Araştırması" sonuçlarına göre "başka bir ile taşınmak isteyen göçmen katılımcıların büyük çoğunluğunun (%42) İstanbul'a taşınmak istediğini ortaya koymuştur" (IOM, 2017, s. 2). Bu veriler ışığında, "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ilk kaydolunan ilin dışındakiler için de çalışma izni verilmesini, yerel işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun bir şekilde kolaylaştırmaya başlamıştır" (IOM, 2018a, s. 13).

Sonuc

Bu makale, IOM'un küresel çapta gerçekleştirdiği başarılı atılımlarla ve kendini meşrulaştırma stratejileriyle etki alanını yaygınlaştırmış olduğunu vurgularken, IOM Türkiye'nin de benzer isabetli adımlarla, ülkedeki göç yönetim süreçlerine katılan önemli kuruluşlardan birine dönüştüğünü tespit etmiştir. IOM Türkiye'nin ilk ofislerini açmasından itibaren günümüze kadar olan dönemde Türkiye'nin göç yönetimine dâhil olma süreçleri ele alınarak ve bu kapsamda yarattığı etkiler analiz edilmiştir. IOM Türkiye'nin nasıl sadece iki ofis ve sınırlı bir faaliyet alanına sahipken, küresel çaptaki en büyük ülke ofislerinden birine dönüştüğü ve faaliyet alanını da aynı paralele arttığı incelenmiştir. Güncel durumda, IOM Türkiye sadece insan kaçakçılığına ve gönüllü geri dönüşe ilişkin proje ve faaliyetler yürüten bir servis sağlayıcı olmaktan çok uzaktır. Kurulduğu dönemden itibaren bürokratik girişimci (Geiger ve Pécoud, 2014, s. 870) bir özellik sergileyerek faaliyet alanlarını göçmen ve mülteci desteği, göç yönetimi, mültecilerin yeniden yerleştirilmesi ve hatta sınır ötesi insani müdahale programına destek sunma şeklinde geliştirmeyi başarmıştır. IOM Türkiye'nin, Korneev'in (2018) değindiği analitik-tahminsel ve normatif bilgi üretim süreçlerini (s. 1678) kendi organizasyonel yapısını genişletip sağlamlaştırmak ve Türkiye'nin göç yönetiminde oynadığı rolü daha da belirgin hâle getirmek için iyi yürütmüş olduğu söylenebilir. Özellikle, IOM'un, BMMYK (mültecilerin yeniden yerleştirilmesi süreçlerinde), Red Cross (Almanya tarafından finanse edilen FAP programı kapsamında) gibi küresel kuruluşlarla ve ulusal-yerel aktörlerle (İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve belediyeler gibi) oluşturduğu ortaklıklar önemli olmuştur. Bu ortaklıklar neticesinde, göç yönetim süreçlerinin farklı boyutlarında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların ürettiği bilgileri de IOM Türkiye kendi ajandasını meşrulaştırmak için değerlendirmiştir. Böyle bir strateji neticesinde, IOM Türkiye'nin "herkesin yararına, insancıl ve düzenli göç" (IOM, 2009) söyleminin ortaklık oluşturduğu ulusal-yerel ve küresel aktörler tarafından da ağırlıklı olarak kabul gördüğü ve buna yönelik bir itirazın mevcut olmadığı ortadadır.

Bununla birlikte, IOM Türkiye'in yürüttüğü bazı faaliyetler Uluslararası Af Örgütü, Human Rights Watch (HRW), gibi hükümet dışı kuruluşlar (STK), akademik çevreler ve göçmen haklarını grupları tarafından eleştirilmektedir. Bunlar arasında gönüllü geri gönderme en fazla tartışılan

⁷ Yer Değiştirme İzleme Matrisi (DTM), "yer değiştirme nüfus hareketliliğini izlemeye ve denetlemeye yönelik bir sistemdir. Yerinden edilmiş toplulukların yerlerinde ya da yoldaki hareketlerine ve ortaya çıkan ihtiyaçlarına yönelik daha iyi bir anlayış sağlamak için düzenli ve sistematik bir şekilde bilgileri yakalamak, işlemek ve yaymak üzere tasarlanmıştır" (IOM, 2018a, s. 14).

uygulama olmaktadır. Eleştirilerin merkezinde, IOM'un söylemde göçmen ve mültecilerin insan haklarına değer verdiğini vurgulaması ancak tartışmaya açık olan gönüllü geri gönderme uygulamasında göçmenleri güvenli ve istikrarlı olmayan ülkelere gönderdiği şüpheleri yer almaktadır. 2015 yazında başlayan ve etkileri Türkiye'de de hissedilen Avrupa'daki göçmen ve mülteci krizi, göç kontrol ve yönetim politikalarının oluşumunda ulus-devletlerin güvenlik kaygılarının ağır bastığını gösterdi. Eğer IOM kendini meşrulaştırma stratejilerinin başarılı olması adına ulusal-yerel aktörlerle aynı paralelde durmaya devam eder ve yürüttüğü faaliyetlerde insan hakları ile insan güvenliğine gereken vurguyu yapmazsa göç yönetiminde oynayacağı rol ulus-devletlerin belirleyeceği çerçeveye sınırlı kalacaktır. Bu kapsamda, ilerleyen dönemde IOM Türkiye örneğine odaklanarak göç yönetim süreçlerini analiz edecek araştırmaların, IOM'un, Türkiye'nin göç yönetiminde üstlendiği rolün gelişiminin, bu alandaki yönetimin kilit yararlanıcıları olan göçmenler ve sığınmacılar üzerinde pratikte yarattığı etkiyi detaylı şekilde inceleyip değerlendirmesi anlamlı ve yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Akgül-Açıkmeşe, S. (2004). Uluslararası ilişkiler teorileri ışığında Avrupa bütünleşmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1, 1-32.
- Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de göç yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Altunok, M. (2017). Türkiye'nin göç gerçekliği ve örgütlenmesi üzerine bir tartışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 295-311.
- Andrijasevic, R. ve Walters, W. (2010). The international organization for migration and the international government of borders. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(6), 977-999.
- Ashutosh, I. ve Mountz, A. (2011). Migration management for the benefit of whom? Interrogating the work of the International Organization for Migration. *Citizenship Studies*, 15(1), 21-38.
- Avustralya Sınır Güvenliği (Australian Border Force). (2019). Operation Sovereign Borders monthly update: March 2019. 10.06.2022 tarihinde <https://newsroom.abf.gov.au/releases/operation-sovereign-borders-monthly-update-march-2019> adresinden erişilmiştir.
- Balch, A. (2010). *Managing labour migration in Europe: Ideas, knowledge and policy change*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Bartels, I. (2017). 'We must do it gently.' The contested implementation of the IOM's migration management in Morocco. *Migration Studies*, 5(3), 315-336.
- Betts, A. (2010). The refugee regime complex. *Refugee Survey Quarterly*, 29(1), 12-37.
- Biermann, F., Pattberg, P., van Asselt, H. ve Zelli, F. (2009). The fragmentation of global governance architectures: a framework for analysis. *Global Environmental Politics*, 9(4), 14-40.
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*, 27, 63-92.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2022). UNHCR Türkiye. 20.09.2022 tarihinde <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/about-unhcr-in-turkey/> adresinden erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2021). Kurumlar arası koordinasyon. 05.07.2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/kuruluslar-arasi-koordinasyon> adresinden erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2019). Family Assistance Programme. 07.07.2022 tarihinde <https://globalcompactrefugees.org/article/family-assistance-programme> adresinden edinilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2016). UNHCR New York Bildirisi'nin 'eşi benzeri görülmemiş güç ve yankısını' memnuniyetle karşılıyor. 13.10.2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/13196-unhcr-new-york-bildirisinin-esi-benzeri-gorulmemis-guc-ve-yankisini-memnuniyetle-karsiliyor.html> adresinden edinilmiştir.

Caillault, C. (2012). The implementation of coherent migration management through IOM programs in Morocco. In M. Geiger & A. Pécoud (Eds.), *The new politics of international mobility: migration management and its discontents* (ss. 133–156). Osnabrück: Institute for Migration Research and Intercultural Studies (IMIS).

Campillo Carrete, B. ve Gasper, D. (2011). Managing migration in the IOM's world migration report 2008. In T. Thanh-Dam & D. Gasper (Eds.), *Transnational migration and human security. The migration-development-security nexus* (ss. 117–131). New York: Springer.

Çetin, E. (2021). Uncertainties involved in Turkey's migration management: The case of Syrians under temporary protection. *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo Online*, 45 (4), 5173-5189.

Davies, M. ve Woodward R. (2014). *International organizations: a companion*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Dedeoğlu, B. (2011). Uluslararası örgütlerin farklı sınıflandırılma biçimleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 49, 15–30.

Dreher, S. (2007). *Neoliberalism and migration: an inquiry into the politics of globalization*. Hamburg: Lit Verlag.

Dini, S. (2018). Migration management, capacity building and the sovereignty of an African State: International Organization for migration in djibouti. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (10), 1691–1705.

Doty, L. (1998). Immigration and the politics of security. *Security Studies*, 8 (2), 72–93.

Dönmez-Kara, C. Ö. (2015). Göç bağlamında uluslararası işbirliği ve Türkiye'nin politikaları (Yayınlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Çanakkale.

Dupeyron, B. (2016). Secluding North America's migration outcasts: notes on the international organization for migration's compassionate mercenary business. In R. Zaiotti (Ed.), *The externalization of migration management in Europe and North America* (ss. 238–258). London: Routledge.

Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi- HUGO Yayınları.

Fine, S. (2018). Liaisons, labelling and laws: international organization for migration borderocratic interventions in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (10), 1743–1755.

Frowd, P. M. (2018). Developmental borderwork and the international organization for migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(10), 1656–1672.

Gardiner-Barber, P. ve Bryan, C. (2018). International organization for migration in the field: 'walking the talk' of global migration management in manila. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(10), 1725-1742.

Geiger, M. ve Pécoud, A. (2014). International organisations and the politics of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(6), 865–887.

Georgi, F. (2010). For the benefit of some: The international organization for migration and its global migration management. In M. Geiger & A. Pécoud (Eds.), *The politics of international migration management* (ss. 45–72). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Georgi, F. ve Schatral, S. (2012). Towards a critical theory of migration control: the case of the International organization for migration (IOM). In M. Geiger & A. Pécoud (Eds.), *The new politics of international mobility. Migration management and its discontents* (ss. 193–221). Osnabrück: Institute for Migration Research and Intercultural Studies (IMIS).

Göç İdaresi Başkanlığı. (2022a). Başkanlığımızın görevleri. 18.09. 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> adresinden edinilmiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2022b). Göç Kurulu. 18.09. 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> adresinden edinilmiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2022c). Teşkilat şeması. 18.09. 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/teskilat-semasi> adresinden edinilmiştir.

Grieco, J. G. (1888). Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism. *International Organization*, 42(3), 485-507.

Guiraudon, V. ve Joppke, C. (2001). *Controlling a new migration world*. London: Routledge.
Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat (GSDGKM). (2018). 18.09. 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/k%C3%BCresel%20g%C3%B6%C3%A7%20mutabakat%C4%B1.pdf> adresinden edinilmiştir.

Health World News. (2019). Uluslararası göç örgütü (IOM) tarihçesi ve türkiye ile ilişkileri. 05.08. 2022 tarihinde <https://www.healthworldnews.net/uluslararasi-goc-orgutu-iom-tarihcesi-ve-turkiye-ile-iliskileri/> adresinden edinilmiştir.

Human Rights Watch. (2003). The international organization for migration (IOM) and human rights protection in the field: current concerns, submitted by human rights watch IOM governing council meeting. 86th session, November 18–21. Geneva. 03.08. 2022 tarihinde <https://www.hrw.org/legacy/background/migrants/iom-submission-1103.htm> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2022). World migration report 2022. 30.09 2022 tarihinde <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2021a). IOM snapshot. 21.07. 2022 tarihinde https://www.iom.int/sites/default/files/about-iom/iom_snapshot_a4_en.pdf adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2021b). Mission. 21.07. 2022 tarihinde <https://www.iom.int/mission> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2020). IOM family assistance programme. 20.07. 2022 tarihinde https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/IBM/updated/o4family_assistance_programme_info_sheet.pdf adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2019). Glossary on migration. *International migration law*. No. 34. Geneva: IOM Publications.

International Organization for Migration. (2017). Displacement Tracking Matrix (DTM) analysis: Flow monitoring survey in Turkey April-May 2017. 27.09. 2022 tarihinde https://displacement.iom.int/system/tdf/reports/Flow_Monitoring_Surveys_Analysis_June_2017.pdf?file=1&type=node&id=1395 adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration. (2009). Report of the director general on the work of the organization for the year 2008. 15.06. 2022 tarihinde https://www.iom.int/sites/default/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/about_iom/en/council/98/MC_2278.pdf adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2022a). Mülteci destek. 25.09. 2022 tarihinde <https://turkiye.iom.int/tr/multeci-destek> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2022b). Göç yönetimi. 25.10 2022 tarihinde <https://turkiye.iom.int/tr/goc-yonetimi> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2022c). Refugee response operations July-September 2021. 25.10. 2022 tarihinde https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbd11061/files/documents/rr_q3_2021_r3.pdf adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2019). IOM ve göç idaresi genel müdürlüğü, önleme ve mağdurlara yardım yoluyla insan ticaretiyle mücadelede uzmanlığını güçlendiriyor. 28.10. 2022 tarihinde <https://turkiye.iom.int/tr/news/iom-ve-goc-idaresi-genel-mudurlugu-onleme-ve-magdurlara-yardim-yoluyla-insan-ticaretiyle-mucadelede-uzmanligini-guclendiriyor> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2018a). MCOF: göç krizi operasyonel çerçevesi- IOM Türkiye 2018-2019. 27.05.2022 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1492> adresinden edinilmiştir.

International Organization for Migration Türkiye. (2018b). IOM göçmen koruma ve destekleme birimi: insan ticaretiyle mücadele 2018 yıl sonu değerlendirmesi. 27.5.2022 tarihinde https://turkey.iom.int/sites/turkey/files/CT_Fact_Sheet_TR_nocropmarks.pdf. adresinden edinilmiştir.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de düzensiz göç*. Ankara: IOM.

Kara, M. ve Dönmez-Kara C. Ö. (2016). Türkiye’de göç yönetişimi: kurumsal yapı ve işbirliği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10 (2), 1-25.

Karns, M. P. ve Mingst, K. A (Eds.). (2010). *International organizations: the politics and processes of global governance*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Klein-Solomon, M ve Sheldon, S. (2018). The global compact for migration: from the sustainable development goals to a comprehensive agreement on safe, orderly and regular migration. *International Journal of Refugee Law*, 30 (4), 584-590.

Korneev, O. (2018). Self-legitimation through knowledge production partnerships: International Organization for Migration in Central Asia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (10), 1673-1690.

Korneev, O. (2017). International organizations as global migration governors: The world bank in central asia. *Global Governance*, 23 (3), 403-421.

Lavenex, S. (2018). ‘Failing Forward’ towards which Europe? Organized hypocrisy in the Common European Asylum System. *Journal of Common Market Studies*, 56 (5), 1195-1212.

Layton-Henry, Z. ve Joly, D. (2010). *Migration, minorities and citizenship*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Loescher, G. (2001). *The UNHCR and world politics: a perilous path*. Oxford: Oxford University Press.

Memişoğlu, F. (2019). Uluslararası ilişkiler ve uluslararası göç bağlamında insan ticareti. *Güvenlik Stratejileri*, 15 (30), 239-287.

Newland, K. (2005). The governance of international migration: mechanisms, processes and institutions. Research paper prepared for the policy analysis and research programme of the global commission on international migration, september. 02.08.2022 tarihinde https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TS8b.pdf. adresinden edinilmiştir.

No Border Network. (2009). Campaign to combat global migration management. 15.05.2022 tarihinde <http://www.noborder.org/iom/index.php.html> adresinden erişilmiştir.

Oğuz-Gök, G. (2016). Kimin güvenliği? Uluslararası göç-güvelik ilişkisi ve uluslararası örgütlerin rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED)*, 31, 65-82.

Özkul, D. (2022). Governing migration and asylum amid Covid-19 and legal precarity in Turkey. *Middle East Law and Governance*, 14, 141-154.

Pécoud, A. (2018). What do we know about the International Organization for Migration?. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (10), 1621–1638.

Pécoud, A. (2015). *Depoliticising migration: global governance and international migration narratives*. Basingstoke: Palgrave.

Perspektif. (2014). Diakonie, İslami sosyal hizmet kurumunu destekleyecektir. 21.06.2022 tarihinde <https://perspektif.eu/2014/09/01/diakonie-islami-sosyal-hizmet-kurumunu-destekleyecektir/> adresinden erişilmiştir.

Sassen, S. (1999). Beyond sovereignty: De-facto transnationalism in immigration policy. *European Journal of Migration and Law*, 1, 177-198.

Sandıklı, A. ve Kaya, E. (2013). Barış kavramına yönelik teorik yaklaşımlar ve küresel yönetim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23), 59-79.

Şahin-Mencütek, Z. (2019). Encouraging syrian return: Turkey's fragmented approach, *Forced Migration Review*, 62, 28-31.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020). Türkiye insan ticaretiyle mücadele yıllık raporu. 17.09.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitapcik-Raporlar/2020-Tu%CC%88rkiye-I%CC%87nsan-Ticaretiyle-Mu%CC%88cadele-Yillik-Raporu.pdf> adresinden erişilmiştir.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2016). 2015 Yılı Türkiye Göç Raporu. 17.10.2022 tarihinde https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yillik_goc_raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

TEPAV. (2020). Zorunlu göçmenler için sosyal eşitlik: pandemi sürecinde yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü. 27.09.2022 tarihinde <https://tr.boell.org/tr/2021/03/25/zorunlu-gocmenler-icin-sosyal-esitlik-pandemi-surecinde-yerel-yonetimlerin-ve-stkların> adresinden erişilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2021). Göç ve uyum alt komisyonu tutanakları. 10.09.2022 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2681 adresinden erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimî Temsilciliği. (2022). Uluslararası göç örgütü (IOM). 05.07.2022 tarihinde <http://cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr/Mission> adresinden erişilmiştir.

Woods, N., Betts, A., Prantl, J. ve Sridhar, D. (2013). Transforming global governance for the 21st century. *UNDP-HDRO Occasional Papers*, no. 2013/09.

Wright, C. F. (2010). *Policy legacies and the politics of labour immigration selection and control: the processes and dynamics shaping national-level policy decisions during the recent wave of international migration* (Yayınlanmamış doktora tezi). Department of Politics and International Studies, University of Cambridge, Cambridge, UK.

van Riemsdijk, M., Marchand, M. H. ve Heins, V. H. (2021). New actors and contested architectures in global migration governance: continuity and change. *Third World Quarterly*, 41(1), 1-15.

Vitorino, A. (2019). The global compact for safe, orderly and regular migration: What's next. *International Migration*, 57 (6), 19-22.

Yılmaz-Eren, E. (2021). “Güvenli, sistemli ve düzenli göç için küresel mutabakat” üzerine bir değerlendirme. *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 65-122.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). (2013). Law No. 6458. 26.09.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> adresinden erişilmiştir.